

Мораторій на розвиток

Фінансово-економічна криза поставила сільську освіту перед необхідністю негайного реформування, в іншому разі її очікує повний занепад

Галина КАЛАЧОВА

В ітчизняна сільська освіта нагадує нині розірваний ланцюг. За кілька останніх років процес її розвитку став більш-менш налагодже-

ним, окремі урядові програми було успішно виконано (приміром, програму інформатизації), а підвищення рівня народжуваності привело до збільшення кількості учнів у класах. Однак нинішня криза перервала позитивну динаміку

розвитку і поставила сільську освіту перед досить складним вибором: негайне реформування або крах. Втратити цю важливу сферу освіти було б дуже небачно, а реформувати – нелегко. Однак починати з чогось таки потрібно.

ВІД ЯКІСНИХ КАДРІВ ДО ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

На сьогодні найголовнішою проблемою є забезпечення всім дітям рівного доступу до якісної освіти. Що маєтсь на увазі? Починаючи з п'ятого класу кожний предмет повинен викладати фахівець. Тим часом у школах з малою кількістю учнів трапляються випадки, коли, скажімо, викладач-фізик, аби набрати необхідну для повної ставки кількість годин, змушений викладати ще й біологію, хімію, математику. Це – у кращому разі. А коли ма-

тематику викладає вчитель трудового навчання, то про якість освіти годі й говорити! Щоб подолати нефархово викладання дисциплін, у вузах запроваджують подвійну спеціалізацію. Приміром, педагогічні заклади випускають не звичайного вчителя біології, а вчителя біології, хімії та основ здоров'я. Розширення спеціалізації – хід досить вдалий, але не найкращий. У разі звільнення працівника «три в одному» знайти такого самого буде важче, ніж фахівця з однієї дисципліни. До того ж не всі дисципліни можна об'єднати.

ВІРТУЛЬНА РЕАЛЬНОСТЬ

Виконання практичних робіт передбачає наявність певного обладнання. Через брак потрібних матеріалів насамперед потерпає викладання природничих дисциплін. Вартість повністю укомплектованого навчального кабінету нині перевищує 100 тис. грн. Судячи з таких розцінок, місцевим органам виконавчої влади вигідніше забезпечити одну школу лабораторними кабінетами, ніж витративши сотні тисяч гривень, закупити обладнання для кількох шкіл, користуватись яким буде лише дві-три дитини. Через нерентабельність лабораторних класів діти змушені розглядати мікроскоп на фотографії або малювати ланцюги живлення на дошці.

Величезною проблемою є проведення практичних робіт з хімії. Пов'язане це передусім із боротьбою з наркоманією і прекурсорами. Більшість простих реактивів можна використовувати тільки за наявності ліцензії. Тим часом сільській школі краще придбати стілець або парту, ніж витратити гроші на ліцензії! На допомогу приходять комп'ютерні технології – віртуальні фізичні та хімічні лабораторії є досить поширеною практикою в сільських навчальних закладах. Школи слід забезпечувати справжнім обладнанням, а не лише дисками для комп'ютерів.

Виходом із кризової ситуації для сіл з дуже малою кількістю учнів може бути запровадження дистанційного навчання в середній та вищій школах. За допомогою спеціальних комп'ютерних програм учні зможуть вивчати дисципліни вдома. Окрім того, за якістю дистанційне навчання може наблизитися до денної форми, а за ціною бути в кілька разів дешевшим.

Ланцюгова реакція

Катерина САМОЙЛИК,
народний депутат України

Починаючи з 1991 року сільська освіта в Україні перебувала в кризовому стані, а теперішній стан фінансово-економічної сфери його тільки посилив. Нині передусім потерпають соціальні програми для освітян, введення тарифної сітки заробітної платні стало проблемним.

Навіть вересневий проект бюджету минулого року подавав серйозні сигнали про скорочення фінансування сільської освіти, тому сьогодні доволі складно говорити про механізми фінансування сільських навчальних закладів у 2009-му. Торік Кабінет Міністрів не перерахував на місця 30 млн грн, що були виділені на будівництво та купівлю житла для сільських учителів. А на 2009-й взагалі нічого не пропонується не тільки для сільських учителів, а й для молоді в цілому. Під час перегляду бюджету треба зробити все можливе, щоб сфери освіти, охорони здоров'я і науки були найбільш захищеними. Якщо ж ми лататимемо бюджетні дірки за рахунок цих галузей, то держава не матиме майбутнього.

Усі роки незалежності держави влада боролася за те, щоб на освіту виділялося 10% бюджетних коштів. Нинішній показник становить 6,7%, а у зв'язку з кризовими обставинами надалі ще й зменшуватиметься. Я гадаю, що державні субвенції у 2009 році значно скоротяться, буде згорнуто такі соціальні програми, як надання сільським навчальним закладам шкільних автобусів, забезпечення вчителів житлом, програми комп'ютеризації шкіл. Таким чином, ми відкинемо розвиток вітчизняної загальноосвітньої школи приблизно на 10 років назад. Це дуже небезпечно для держави, адже без належної освіти та науки, без поєднання освіти з виробництвом Україна не зможе подолати кризи й рухатись уперед.

Позитивним кроком в освітній політиці є прийняття мораторію на закриття сільських шкіл. Школи закривали, мотивуючи це тим, що, мовляв, за недостатньої кількості коштів їх краще вкладати в будівництво базових шкіл. Наприклад, думали відкрити в районних центрах по 3–4 школи, забезпечити належні умови для навчання й возити дітей із сіл. Але ж як шестирічну дитину щодня возити за 30–40 км! На сьогодні вже маємо такі приклади. Приміром, село Качкаровка, що на Херсонщині. Автобус їде з Нової Каховки (40 км від Качкаровки) в село, тоді повертається у Нову Каховку, а ввечері знову їде до Качкаровки, щоб відвезти дітей. Це абсурдно. Хто від цього виграє: бюджет, який витрачається невідомо на що, чи діти, які в разі поломки автобуса не можуть дістатися додому?

Вважаю, що набагато небезпечніше було б дозволити закриття сільських шкіл, бо коли немає школи – немає молоді і село вмирає. Не тільки як адміністративна одиниця, а як агропромисловий комплекс держави.

Щодо ролі міського самоврядування в організації системи сільської освіти, то слід говорити насамперед про те, що Верховна Рада шостого скликання не виконала найголовнішого завдання – вона не змогла розширити конституційне поле й ухвалити прийнятий Закон України про місцеве самоврядування, який зосереджував би функції контролю на місцевому рівні. Це б утричі скоротило бюрократичний апарат місцевих адміністрацій. Я знаю, що сьогодні місцеві органи влади докладають багато зусиль для того, щоб налагодити систему освіти, але без адміністративної реформи це зробити неможливо. На жаль, розраховувати на вдосконалення законодавства найближчим часом не доводиться.

➔ Прийоми дистанційної освіти широко використовують у великих містах – там, де немає проблем з підключенням до Інтернету. Якщо ж переводити українських сільських школярів у дистанційний режим роботи, передусім, ясна річ, слід забезпечити майбутніх школярів-дистанційників комп'ютерами, а тоді вже вирішувати проблему з підключенням до мережі та вчителями.

МЕЖІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

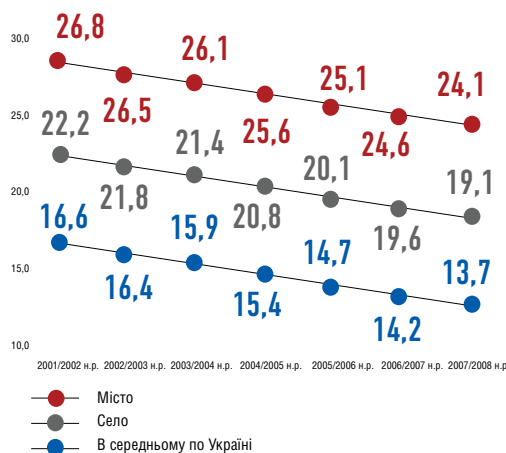
Торік до Інтернету було підключено тільки 162 школи з 462-х запланованих. Це пов'язано з відсутністю телефонних ліній. Проблеми з підключенням виникають у західних гірських регіонах, південних районах Одещини, де якість зв'язку гірша, ніж у центральних та східних. У такому разі школи забезпечують різними навчальними комп'ютерними програмами, що сприяють інформативній наповненості комп'ютера. Створено також електронні навчальні практикуми з фізики, хімії та інших природничих наук, які допомагають ознайомити дитину з хімічними реакціями або фізичними процесами, хоча не можуть повністю замінити практичних робіт з лабораторним обладнанням.

КОЛИ НЕМАЄ УЧНІВ

Проблема відсутності учнів до неможливості логічна: немає початкових класів – немає системи освіти взагалі. Нині в 40% сільських шкіл у початкових класах навчається менш як 10 дітей. Зниження рівня народжуваності веде до браку нових учнів і загрожує початковій школі зникненням. В Україні ситуація наповнюваності початкових класів залишає бажати кращого. Найбільш проблемними регіонами є Черкаська область (у 60% початкових класів менш як 10 учнів), Полтавська (57%), Миколаївська (50%), Чернігівська області (50%). Якщо говорити про школи I–II ступенів, то в сільській місцевості таких 1182. Найгірша ситуація на Чернігівщині, Сумщині, Харківщині та Кіровоградщині: наповненість кожної четвертої з таких шкіл не перевищує 100 учнів.

Динаміка наповнюваності класів денних загальноосвітніх навчальних закладів

ДЛЯ НАЙМОЛОДШИХ

Не всі батьки можуть підготувати дитину до школи самостійно, тому досить важливим є соціальний патронат дітей дошкільного віку, їх психологічна підготовка перед вступом до школи. Соціальний патронат може здійснювати спеціальна група педагогів кілька разів на тиждень у школі або шляхом відвідування дітей удома. Окрім того, можна створювати спеціальні консультативні пункти. Наявність центрів або груп підготовки дітей до школи свідчить про рівень соціального захисту у державі.